

Juhani Anttila kommentoi: Timo Hämäläinen, Sitra: ”Hyvinvointivaltioista arjen hyvinvointiin – Suomessa tarvitaan yhteiskunnallisia visioita”

Kommentoitu esitysmateriaali:

<http://www.futurasociety.fi/2007/kesa2007/Hamalainen.pdf>

**Komentoinnissa viitattu Juhani Anttilan
esitelmämateriaali:**

http://www.tieke.fi/mp/db/file_library/x/IMG/23885/file/Anttila_Verkoillakulmittain.pdf

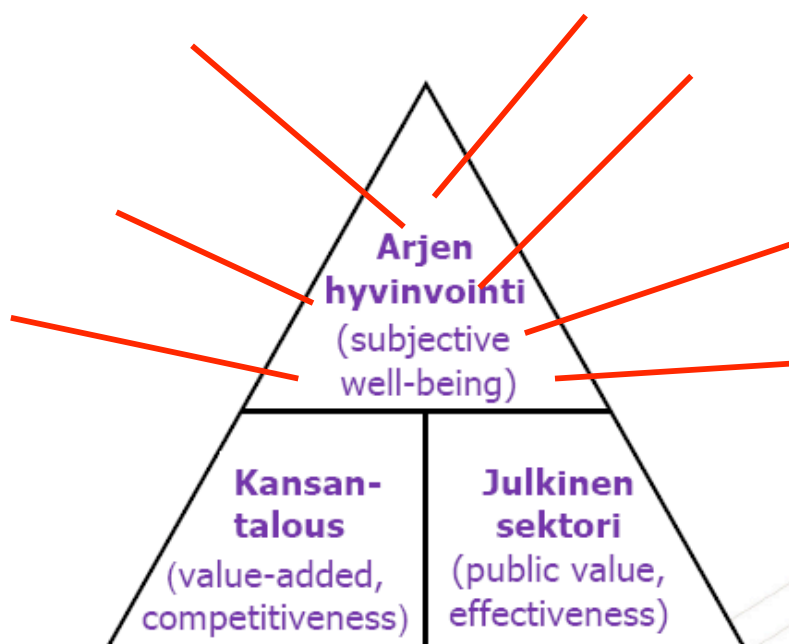
(kopioi linkit selaimeen)

26.2.2008/jan

Viimeinen kalvo:

SITRA

Hyvinvoiva ja kilpailukykyinen Suomi?

8/29/07

29

On erinomaista, että Sitrasta on nostettu subjektiivisesti koettu arjen hyvinvointi näin keskeiseen asemaan ylitse kansantalouden ja julkisen sektorin tehokkuuspyrkimyksen.

Voisiko tämä osoittaa merkittävää yleisempääkin suunnan muutosta julkisessa asennoitumisessa, vaikka sitä onkin vaikea vielä muuten havaita?

Tuntuu kummalliselta, että arjen hyvinvointi olisi jotain muuta kuin hyvinvointivaltioon kuuluvaa. Mielestäni arjen hyvinvointi on juuri ydin asia hyvinvointivaltiossa. Jos näin ei ole on koko hyvinvointivaltion määritelmä pielessä! Eihän hyvinvointi voi olla missään muualla kuin ihmisten mielissä.

Kalvo #1:

SITRA 40
1967-2007

**Hyvinvointivaltiosta arjen hyvinvointiin –
Suomessa tarvitaan yhteiskunnallisia visioita**

Timo Hämäläinen
ennakointijohtaja, Ph.D.

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto

Kalvo #10:

SITRA

**Yhteiskunnallista keskustelua dominoivat
instrumentalististen alajärjestelmien ongelmat**

Talous (globalisaatio, kilpailukyky, tehokkuus, tuotavuus, kasvu)	Hyvinvointivaltio (rahoitus, palvelurakenne, sosiaaliturva, tasa-arvo)
Arkielämän hyvinvointi?? (hyvinvointi?, onnellisuus?, hyvä elämä?)	

Lähde: Habermas (1987, Vol. 2)

Laatuajattelu voi antaa uusia
kiinnostavia näköaloja
hyvinvointitarkasteluihin:
- asian systemaattinen
hahmottaminen
- ongelmien ratkaiseminen
- jatkuva parantaminen

Laatu:

→ missä määrin jokin täyttää
kaikkien asianosaisten kaikki
tarpeet ja odotukset (vrt. ISO
9000)

Siis:

Laatu = Hyvinvointi

Hyvinvointivaltio = Laatuvaltio

Kalvo #3:

SITRA

Maailmantalouden murros haastaa perinteiset yhteiskuntarakenteet

8/29/07

3

Eivätkö IT, markkinat ja tuotanto, osaaminen tai verkostoituminen olekaan sitä varten, että ne palvelisivat yhteiskuntaa, vaan onko yhteiskunnan roolina vain sopeutua tai suorastaan alistua?

Vähintäänkin kuvassa tulisi olla nuolet molempiin suuntiin.

Tässä yksilön hyvinvointi nähdään vain ulkoapäin tulevan vaikutuksen tuloksena:

Kalvo #12:

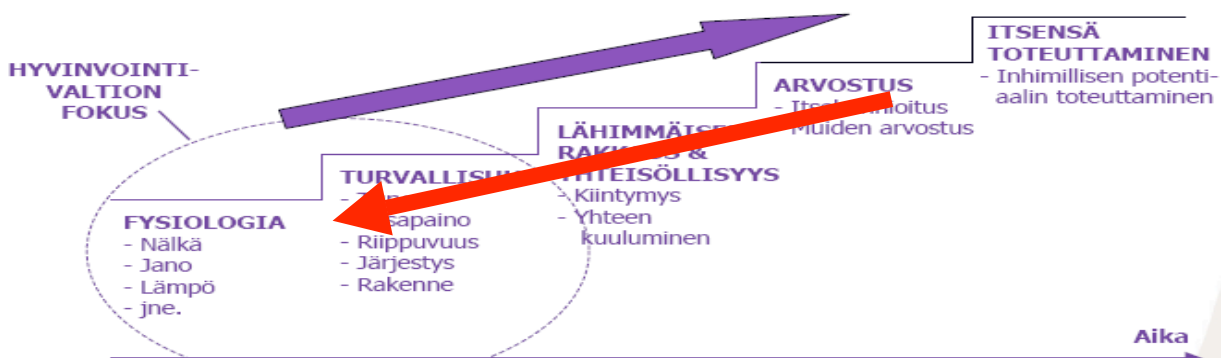

Kuitenkin pohjimmaltaan hyvinvointi syntyy ihmisessä sisältäpäin. Ympäristöllä on kyllä vaikutusta tilanteeseen. Ei kuitenkaan vain lähiympäristöllä. Voiko nykyään yksilöllä Suomessa olla hyvinvointia, jos globaalisti asiat eivät ole kunnossa (esim. sodat, köyhyys, ilmaston turmeleminen, terrorismi).

Kalvo #13:

SITRA

Keskeisten tarpeiden muutos

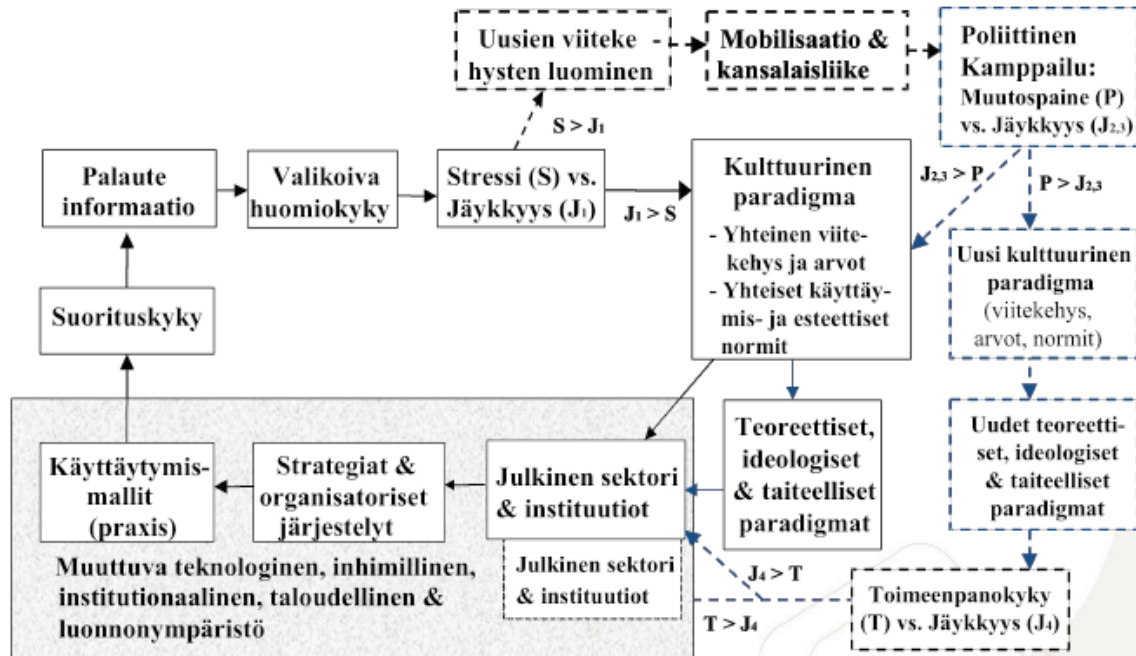

Tässä on hyvinvointivaltiolle liian suppea fokus. Vai onko se virkamiesnäkemys asiasta?

Kalvo #8:

SITRA

Sosiaalinen innovaatioprosessi

8/29/07

Lähde: Hämäläinen & Heiskala 2004: Sosiaaliset innovaatiot ja yhteiskunnan uudistumiskyky (Edita)

8

Tämä on aika kummallinen prosessi. Minä olen ymmärtänyt, että prosessiin kuuluu aina kolme osaa: 1) input 2) output ja 3) resurssit, jotka tekevät jotakin (jalostavat inputin ainekset outputeiksi). Missä ne ovat tässä prosessikaaviossa?

Sitten, miten tätä prosessia voi hallita tai ohjata, vai voiko mitenkään? Silmukat prosessissa viittaavat siihen, että prosessi on itse itseään ohjaava. Kuvaako tämä sitä olosuhteisiin ja kehitykseen alistumista? Kyllä tähän ainakin joidenkin toimijoiden pitäisi pyrkiä vaikuttamaan ja monet olisivat varmasti kiinnostuneitakin siitä. Silmukat prosessitoiminnossa on myös yleensä merkki tehottomuudesta.

Kalvo #9:

SITRA

Mutta, jos uudistumiskykyä löytyy, mihin suuntaan yhteiskuntaa pitäisi uudistaa?

→ Tarvitaan uskottavia yhteiskunnallisia visioita!

Kalvo #22:

SITRA

Yhteiskunnallisten visioiden tarve ja edut

1. Visio antaa rakenteellisille uudistusprosesseille **suunnan** ja **koordinoi** monimutkaisten järjestelmien uudistamista tehokkaammin kuin markkinamekanismi tai hierarkkinen suunnittelu.
2. Visio **vähentää päätöksenteon epävarmuutta**:
 - fokusoimalla ja suuntaamalla tiedonhankintaa ("ignorance")
 - koordinoimalla eri toimijoiden tekemisiä ("indeterminacy")
 - tarjoamalla mielekkään tulkintaviitekehyksen ("irrelevance"),
 - antamalla tilaa ja sovittamalla yhteen erilaisia intressejä ja maailmankuvia ("incommensurability")

8/29/07 22
Keiden visioista on tässä kysymys? Ketkä tarvitsevat visioita ja keille niistä on etua? Jos näitä ei määritellä tarkemmin, koko visiopohdiskelulta peittää pohja. Asia tulee kasvottomaksi ja voi imaista itseensä kaiken mahdollisen (vrt. Hayao Miyazakin Oscar-palkitun filmin "Henkien kätkemä" hahmo "Kasvoton").

Olisi myös pohdiskeltava strategioita ja keinoja visioiden saavuttamiseksi (vrt. laatutoiminta) tai muuten asia jää vain "anekdoottitasolle".

Seuraavat tuntuvat objektiivisen tutkija näkemyksiltä, jotka ovat kaukana subjektiivisista elämästilanteista:

Kalvo #27:

SITRA

Miksi uskottavia visioita ei synny?

Uskottava visio edellyttää laaja-alaista ja luovaa synteesiä, minkä tekeminen on nyky-yhteiskunnassa vaikeaa:

- yhteiskunnan murros ja monimutkaistuminen tekee **koherentin tulevaisuuskuvan luomisen vaikeaksi**
- **länsimainen ajattelu korostaa analyysia ja rationaalista ajattelua** - visio vaatii synteesiä, tunteita ja motivaatiota
- yhteiskunnan ja asiantuntijuuden erikoistuminen ja kannustimet tuottavat **kapea-alaista ajattelua ja osaamista**
- työelämän **oravanpyörä ei jätä aikaa laajojen synteisien pohdinnalle**
- **politiikan lyhytjänteisyys ja mediavetoisuus karsii visionäärit politiikasta ja puolueista** (esim. Soininvaara)
- yhteiskunnan **henkiset, taloudelliset ja sosiaaliset jäykkyydet** estävät yhteiskunnalliseen visiointiin tarvittavat aloitteellisuuden
- **rahoittajien puute** – viralliset tutkimusrahoittajat on valjastettu nykyisten tavoitteiden instrumentaaliseen tavoitteluun, niiden kyseenalaistamiseen ei saa helposti resursseja

8/29/07

27

Keiden visioista on kysymys? Tutkijan visiosta?

Verkostoissa ei voi ollakaan todellisia yhteisiä ymmärryksiä tai visioita. Vrt. myös ihmisten kiire tänä päivänä.

Yksittäisen toimijan visio syntyy hetkessä kokonaisvaltaisena ja hyvin ymmärryksenä, koska ihminen siihen sitoutuu ja sen mukaisesti toimii.

Esityksessä sivuutetaan huomiotta verkostoaihe, vaikka yhteiskunta on juuri monimutkaisten verkostojen kokonaisuus, jolla mm. ei voi olla yhteisiä visioita.

Luonnollista verkostotoimintaa luonnollisesti

Verkotoiminta on luonnollista:

- Verkostomainen toiminta on ihmisyyden luonnollinen perusta
 - Vrt. Kasper-syndroma (http://fi.wikipedia.org/wiki/Kaspar_Hauser)
 - Yhteiskunta on sosiaalis-historiallinen virtuaaliorganisaatio. Yhteiskunta tekee yksilöt (instituoitu), jotka tekevät yhteiskunnan (instituoiva). Jokainen yksittäinen yhteiskunta on jollain tavoin yhteydessä muihin yhteiskuntiin.
- Organisaatioiden toiminta on turhaa ilman sidosryhmäverkostoja.

Aito ja luonnollinen verkosto on itsestään syntynyt (emergenti) ja itseohjautuva. Verkostotoimijan ”verkostokeskeisyyteen” sisältyy toimijan välimatka ja läheisyys toisiin toimijoihin sekä aktiivisuus ja vaikuttavuus verkostossa. Tällaisessa verkostossa:

- ei ole yhtä johtajaa eikä yhtä johdettua organisaatiota
- ei ole yhteisesti sovittuja arvoja, periaatteita, tavoitteita, strategioita, tms
- jokaisella verkostotoimijalla on omien luontaisten piirteittensä mukaiset vaikuttamisominaisuudet verkostossa:
 - **Pääsy** = Kyky seurata mitä verkostossa tapahtuu, pääsy verkoston tietoihin
 - **Tavoittavuus** = Tehokkuus tavoittaa toisia verkostotoimijoita ja kytkeytyä niihin
 - **Ohjaus** = Voima ohjata verkoston toimintoja

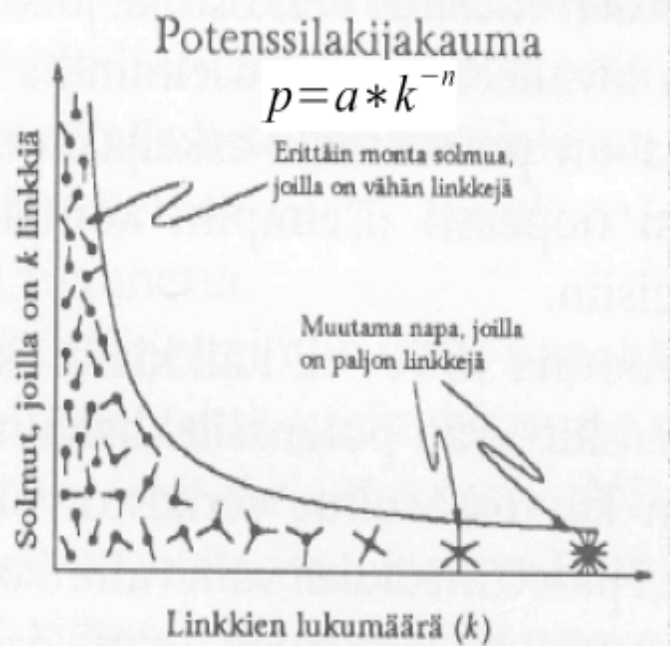
3421/16.1.2008/jan

Verkostojen kautta hyvinvointitarkasteluihin saataisiin enemmän realismia sekä hyvän että pahan suhteen.

Luonnollisessa verkostossa toimijat eivät ole tasaveroisia.

Mittakaavaton verkosto:

- Verkosto kasvaa laajenee solmu kerrallaan.
- Uusi solmu linkittyy helpommin sellaiseen solmuun, jolla on jo ennestään paljon linkkejä.
- Jakaumana potenssilaki : Solmujen määrä (p) / Solmun linkkien määrä (k) (ts. Pareto-periaate 80/20)
 - Jakaumaparametrit a ja n vaihtelevat verkon luonteen mukaisesti.

Verkostoihin perustuvalla sosiaalisella pääomalla ja kokonaislaadulla on merkittävä vaikutus hyvinvointiin.

Perinteinen sosiaalinen pääoma on hupenemassa ja yhteistoimintamuodot muuttumassa

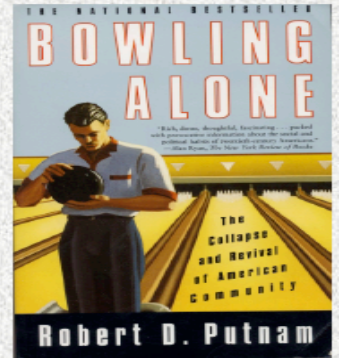
Sosiaalinen pääoma on a) yhteisön sisäistä jäsenten välistä kykyä toimia keskenään ja erityisesti luottamusta toisiinsa ja b) henkilön toimintaa yhteisössä edistäviä sosiaalisia suhteita.

Perinteiset sosiaalisen pääoman tunnusluvut ovat laskussa (*):

- poliittinen osallistuminen
- kansalaisjärjestöt
- uskonnollinen osallistuminen
- työpaikkasuhteet
- satunnaiset sosiaaliset yhteydet
- hyväntekeväisyys ja vapaaehtoistoiminta
- vastavuoroisuus, rehellisyys ja luottamus

Pienryhmien toiminta, yhteiskunnalliset liikkeet ja sähköinen verkkotoiminta on lisääntymässä.

Vastaavasti tällaisen kehityksen kielteiset seuraukset kasvavat.

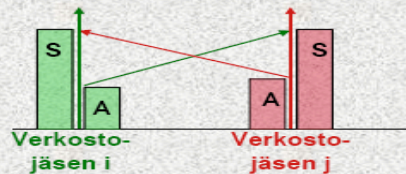
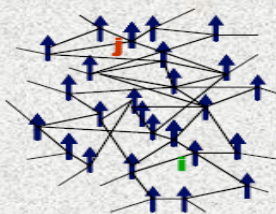

Presidentti Ahtisaari uudenvuodenpuheessa 2000: "Yhteiskunnan vahvuus riippuu sosiaalisesta pääomasta, joka koostuu ihmisten keskinäisestä luottamuksesta ja yhteistyökyyvystä."

3418/17.1.2009/jan

(*) R.Putnam

Verkoston kokonaislaatu

Verkoston kokonaislaatu Q_{vm} :

"Missä määrin verkosto täyttää kaikkien verkostossa toimivien jäsenten tarpeet ja odotukset":

- Verkostossa m toimivaa jäsentä
- Kukaan jäsen saa verkostosta jotain (S_i) itselleen hyödyllistä mutta joutuu myös antamaan jotain (A_i) omastaan.

$$Q_{vm} = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m Q_{vi} = \frac{1}{m(m-1)} \sum_{i=1}^m \sum_{j=1, j \neq i}^m (S_{ij} - A_{ij})$$

$$(Q_{vm} = -1 \dots +1)$$

Metcalfe'n laki: Verkoston hyötyarvo kasvaa suhteessa verkostojäsenten lukumäärän neliöön.

3416/15.1.2009/jan

Vaikuttaminen verkostossa

Tärkeimmät vaikutustekijät verkostoissa ovat:

- valta- ja voimasuhteet sekä
- kommunikaatiotehokkuus

Reaaliverkoston paradoksi: Kuilu yksityisen ja julkisen (yleisen) sekä poliittisen ja eettisen välillä

- ✓ "Tositilanteissa" politiikka vaikuttaa aina etiikan yläpuolella.

3425/16.1.2009/jan

(Ref.: C. Castoriadis)

Kalvo 15:

SITRA

Hyvien valintojen vaikeus

- Loputtomien valintojen yhteiskunnassa ihmiset saavat ja joutuvat tekemään paljon enemmän omaan ja toisten hyvinvointiin liittyviä päätöksiä.
- Valitettavasti ihmiset tekevät omaan hyvinvointiinsa vaikuttavia päätöksiä hyvin lyhytnäköisesti.
- Heillä on erityisen suuria vaikeuksia arvioida päätöstensä ja toimintansa hyvinvointivaikutuksia, jos niiden (a) *vaikutus ulottuu pitkälle tulevaisuuteen* ja/tai jos heidän (b) *elinympäristössään tapahtuu suuria muutoksia* (Kahneman & kumpp. 2006).
- Nyky-yhteiskunta tekee mahdolliseksi monia uusia elämäntapoja ja toimintamalleja, jotka ovat parantavat yksilön hyvinvointia lyhyellä tähtäimellä, mutta vähentävät joko hänen omaa tai muiden hyvinvointia pitkällä aikavälillä.
- Omien elämäntapojen negatiivisten pitkän aikavälin seurausten huomiotta jättäminen johtuu myös yhteiskunnan kasvaneesta itsekkyydestä ("mulle-kaikki-heti"-kulttuuri).

Mutta ihmisten tehtävä on juuri tehdä valintoja.

"Pitkä ja lyhyt aikaväli" ovat vain organisaatio-admininistraattoreiden kapulakieltä ja yleistarkastelua. Ihmiset elävät ja hyvinvointi koetaan aina reaaliajassa ja tapauskohtaisesti yhteiskunnan prosessien kautta.

Tätä teemaa voisi avata antoisalla tavalla verkosto-tarkasteluilla, vrt.:

- toimiminen ja vaikuttaminen verkostossa
- verkoston kokonaisuuslaatu
- verkostojen "seederit" ja "leecherit"

Kalvo #28:

SITRA

TESTIVERSIO – JATKETAAN KESKUSTELUA!

Visio hyvinvoivasta ja kilpailukykyisestä Suomesta

- kansalaisten kokema **arki-elämän hyvinvointi** on nostettu yhteiskunnan kehittämisen tärkeimmäksi päämääräksi.
- Talouden kilpailukyky ja hyvinvointivaltio palvelevat tätä päämäärää. Ne eivät enää ole itseisarvoisia tavoitteita.
- **Korkeatasoinen hyvinvointiosaaminen ja -infrastruktuuri** luovat erinomaiset puitteet arjen hyvinvoinnille sekä innovatiiviselle yritystoiminnalle.
- Yritykset pystyvät kehittämään Suomessa uusia tuotteita ja palveluita, joilla on **ylivoimainen lisäarvo** (hyvinvointivaikutus, käytettävyys) kilpailijoihin verrattuna pitkälle kehittyneillä markkinoilla.
- Julkisen sektorin järjestämiä palveluita kehitetään tiiviissä yhteistyössä palveluiden käyttäjien kanssa. Toiminnan tavoitteena on **kansalaisten kokeman lisäarvon** (public value) kasvattaminen.
- Korkeatasoinen hyvinvointi ja edelläkävijän toimintapuitteet **houkuttelevat Suomeen kansainvälisiä osaajia ja yrityksiä.**
- Talous ja kulutus painottuvat entistä enemmän **korkeimpiin tarpeisiin** (yhteisöllisyys, arvostus, itsensä toteuttaminen) ja **palveluihin**, mikä vähentää materiaalisen kulutuksen määrää. Merkittävä osa tuottavuuskasvusta osa otetaan tulojen kasvun sijaan **vapaa-aikana.**
- Suomen taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti **kestävä yhteiskuntamalli alkaa levitä maailmalla** erilaisina sovelluksina – ensin teollisuusmaissa, sitten näitä seuraavissa kehitysmaissa.

8/29/07

28

Ketkä kaikki toimijat ovat mukana tätä toteuttamassa, ja mikä on heidän verkostoroolinsa ja vaikutuksensa?

Kenen toimesta? On kyllä aika vaikea havaita tällaista käytännössä.

Huom: Vain yksittäiset verkostotoimijat voivat määritellä visioitaan, strategioitaan ja sitoutua toimenpiteisiin yhteiskunnan hyvinvoinnin lisäämiseksi.